

Nr 179.

Av herr **Björkman, Gustaf Adolf**, och friherre **Lagerfelt**, om anslag till växtskyddsverksamhetens bedrivande i Östergötland.

I statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln, punkten 15, vid årets riksdag har Kungl. Maj:t förklarat sig icke kunna tillstyrka ett av styrelsen för statens växtskyddsanstalt äskat anslag å 4 200 kronor för tillgodoseende av personalbehovet och 2 000 kr. till täckandet av omkostnaderna för en av anstalten ledd observationsstation i Östergötland under nästkommande budgetår.

Styrelsen för växtskyddsanstalten har i sitt stafförslag framhållit, att de av anstalten gjorda iakttagelserna i Östergötland under sommaren 1938 tillfullo ådagalagt, att en mängd viktiga växtskyddsproblem föreligga inom länet.

För åvägabringande där av ett mera koncentrerat växtskyddsarbete har styrelsen ansett det tillräckligt, därest för närvarande medel i viss utsträckning anslages till personal och omkostnader.

Den av växtskyddsanstalten under sommaren 1938 bedrivna verksamheten inom Östergötlands län har tilldragit sig det största intresse bland jordbrukarna där. Det föreligger ett starkt behov av ett dylikt växtskyddsarbete, varom föreståndaren för Sveriges utsädesförenings östgötafilial agronomen fil. lic. Ivar Wälstedt i närslutna bilaga (bil. 1) närmare redogör. Östergötlands läns hushållningssällskap har också i skrivelse till Kungl. Maj:t den 17 nov. 1936 gjort framställning om inrättande i länet av en observationsstation under växtskyddsanstalten.

Det synes oss vara önskvärt, att den sålunda i begränsad omfattning inledda växtskyddsverksamheten kan fortsätta på det sätt, som styrelsen för växtskyddsanstalten i sitt stafförslag tänkt sig.

Sedan Kungl. Maj:t tagit ställning till anstaltsstyrelsens förslag, hava emellertid även en del omständigheter inträffat, som enligt vår mening tala för beviljandet av ett anslag redan vid årets riksdag. Föreningen för växtförädling av skogsträd kommer i år att upprätta en filial för Östergötland och närgränsande provinser. Genom en donation har denna verksamhet beretts kostnadsfria arbetslokaler å egendomen Berga invid Linköping. Föreståndaren för nyssnämnda förening och dess verksamhet fil. d:r Nils Sylvén har, såsom framgår av närslutna bilaga (bil. 2), uttalat önskvärheten av ett samarbete med växtskyddsanstalten. Arbetslokaler för växtskyddsverksamheten skulle här kunna erhållas utan kostnad för statsverket samtidigt som ett betydelsefullt samarbete mellan skogsträdsförädlingen och

växtskyddsanstalten kan åstadkommas. Ett dylikt samarbete skulle säkerligen även kunna ge vägledning för framtiden för både anstaltens arbete och växtförädlingen av skogsträd. Ett försök bör enligt vår mening göras, vilket icke skulle föregripa den närmare utredning om inrättande av en observationsstation i Östergötland, varom departementschefen erinrat.

Med stöd av vad här ovan framhållits få vi vördsamt hemställa,

att riksdagen måtte anvisa ett anslag å 6 200 kr. för nästa budgetår för växtskyddsverksamhetens bedrivande i Östergötland i överensstämmelse med det förslag, som styrelsen för växtskyddsanstalten framlagt för Kungl. Maj:t.

Stockholm den 21 januari 1939.

G. A. Björkman.

Israel Lagerfelt.

Bilaga 1.

Om behovet av en lokal växtskyddsstation av statens växtskyddsanstalt i Östergötland.

I all praktisk-vetenskaplig verksamhet är det odisputabelt av största betydelse att jämsides med de laboratoriemässiga arbetena även bedriva undersökningar och försök under fullt naturliga och fältmässiga förhållanden. I vårt långsträckta land med dess stora olikheter i klimat och jordmån är det av särskild vikt att utföra undersökningar på skilda platser. Behovet av lokal undersökningsverksamhet är av påfallande betydelse, när det gäller studiet av växtsjukdomar och utfinnandet av medel för deras bekämpande. Skillnaden i de yttre betingelserna kunna medföra, att en svampsjukdom eller en skadeinsekt uppträder i större omfattning i vissa områden än i andra. Det är ofta så, att det av en växtparasit finnes flera raser med olika utbredning. Inom samma parasitsläkte kan det vara flera arter, som framkalla likartade sjukdomssymptom men som ha olika levnadsbetingelser. Olikheterna i de lokala förhållandena kunna därför göra, att olika arter komma att spela olika roll i skilda områden.

Alltnog är det uppenbart, att det betydelsefulla arbete för växtsjukdomarnas bekämpande, som Statens växtskyddsanstalt bedriver, måste vinna mycket i effektivitet, när anstalten vid lokala stationer ute i landet beredes möjlighet att så att säga på ort och ställe fullfölja sina undersökningar och upptaga eventuellt uppkommande nya problem. Den mera intima kontakt med praktikens förhållanden, som därigenom vinnes, är en sak, som ej får underskattas. Att vid inrättande av dylika stationer de viktigaste jordbruksområdena i första hand böra bli tillgodosedda ligger i sakens natur. Östergötland representerar ett av våra viktigaste jordbruks- och lanthushållningsdistrikt. Starka skäl kunna anföras för lämpligheten av att förlägga en växtskyddsstation dit. Statens växtskyddsanstalt har också gått in för denna sak, då den av Kungl. Maj:t begärt medel för upprätthållande av en observationsstation vid Linköping, därmed tagande fasta på de önskemål i denna

riktning, som tidigare framkommit från lantbrukets sida och tagit sig uttryck i en skrivelse till Kungl. Maj:t från Östergötlands läns hushållnings-sällskap.

Växtskyddsanstalten hade förliden sommar tidvis observatörer stationerade i Östergötland, vilka med Linköping som replipunkt dels gjorde omfattande resor i länet i och för direkta iakttagelser av förekommande sjukdomar och insamlade av prov, dels brevledes införskaffade uppgifter från olika håll om lantbrukarnas erfarenheter rörande viktigare sjukdomar. Observatörerna hade även möjlighet att göra iakttagelser och rön i de försök med olika växtslag, som Sveriges utsädesförening har på sin filial, förlagd till Tornby gård invid Linköping. Sagda filial utför för övrigt vissa bekämpningsförsök för växtskyddsanstaltens räkning. Andra orienterande försök blevo även igångsatta av anstalten, allt med tanke på en eventuell blivande station.

Vid undertecknads mer än 20-åriga verksamhet som föreståndare för Sveriges utsädesförenings ovannämnda växtförädlingsfilial i Östergötland har helt naturligt stor uppmärksamhet kommit att ägnas växtsjukdomarna ur ren förädlings synpunkt i syfte att söka så långt möjligt höja sorternas resistens. Min uppfattning är, att det för lösande av många växtskyddsproblem vore av största vikt att få en särskild av kvalificerade krafter skött station under växtskyddsanstalten förlagd till Östergötland. Den ifrågasatta observationsstationens verksamhetsområde synes mig böra omfatta även norra delen av Småland, som även ingår i utsädesföreningens östgötafilial distrikt.

För att närmare motivera denna uppfattning skall jag i det följande vidröra några av de viktigaste förekommande sjukdomarna på lantbruksväxterna.

En sjukdom, som synes ha sitt centrum i Östergötland, är den s. k. slid-sjukan, som företrädesvis skadar höstvetete. Det finns ingen anledning att gå in på en närmare beskrivning av sjukdomssymptomen. Det vare nog sagt, att angreppet leder till, att axen, som ofta ha svårt att gå ur holk, bli antingen ej alls eller också dåligt satta, med skrupna kärnor. Även vid relativt lindrigt angrepp blir kvaliteten genom kärnans skrupnande starkt nedsatt. Vid mycket svårt angrepp kunna plantorna dö ut, innan de börjat skjuta strå. År 1918, efter torkåret 1917, uppträdde sjukdomen fullkomligt förhärjande i Östergötland och var då även utbredd över stora delar av mellersta Sveriges östra landskap. Efter 1918 gjorde sig sjukdomen under en lång följd av år ej så gällande, att den tilldrog sig någon större uppmärksamhet. Endast sporadiska lindrigare angrepp förekommo ända tills vi kommo fram till den torra och varma årsperiod, som vi på sistone haft. Sjukdomen började åter göra sig i någon mån påmind år 1934. År 1935 framträdde den ganska allvarligt i de västra delarna av Östergötland, år 1936 däremot mest i de östra delarna. På ett och annat fält orsakade sjukdomen missväxt. År 1937 förekom den stråkväs i Linköpingstrakten och på slätten närmast väster om Linköping. Även år 1938 har sjukdomen förekommit här och var ehuru i regel i tämligen lindrig grad. Även om ej under något av de nämnda åren någon allmän över hela Östergötland utbredd verkligt svår härjning förekommit, så är det dock sammanlagt genom skördeminskning och kvalitetsförsämring högst betydande förluster, som sjukdomen åsamkat Östergötlands lantbruk. Säkerligen kunna dessa förluster räknas i 100 000-tals kronor. En exakt beräkning kan givetvis ej göras.

Det förtjänar påpekas, att slidsjuka på vete mig veterligt hittills aldrig förekommit i nämnvärd grad i Väst- och Sydsverige. Slidsjukan är alltså ett speciellt problem för östra Götaland med Östergötland som centrum.

Vad vet man nu om sjukdomen? Man vet genom försök, att sortolikheter i resistens mot densamma finnas men att av våra nuvarande ledande vete-sorter, vilka blivit utvalda under de år, då sjukdomen ej förekom, ingen besitter tillfredsställande resistens. De senaste årens urval på sjuk mark få emellertid anses betydelsefulla som ett led i sjukdomens motverkande. Som sortegenskap är slidsjukeresistensen dock ganska modifierbar, så att den av ogynnsamma yttre förhållanden kan förskjutas i minusriktning. Kunde någon direkt bekämpningsmetod uppfinnas, så vore därmed mycket vunnet. Man vet av erfarenhet, att alltför tidig sådd ofta leder till svårare angrepp än mera sen sådd. Men någon absolut säkert förebyggande åtgärd utgör den sena sådden ej. Rörande orsaken till sjukdomen äro meningarna alltför delade. Enligt min mening talar mycket för, att man kan sätta sjukdomen i samband med angrepp av vissa stritarter, som under varma år tilltaga i antal. Skall det vara möjligt att lösa slidsjukans gåta, så måste man göra iakttagelser och undersökningar på höstvetefälten och följa vetets utveckling ända från hösten till frammot axgången. Viktigt är under alla förhållanden, att de stritarter, som angripa säd, bli föremål för fortsatta ingående biologiska studier. Eftersom det är i Östergötland, som slidsjukan främst är lokaliserad, så måste det vara det rationellaste att undersökningarna rörande sjukdomen koncentreras dit.

En ytterst allvarlig fara för rödklöverfröodlingen i Östergötland utgör klöverspetsvirlarna, vilka tilltagit oroväckande och hota att äventyra hela odlingen. De vid växtskyddsanstalten hittills utförda undersökningarna ha lett till betydelsefulla resultat. Vid det fortsatta arbetet på att utfinna effektiva och praktiskt tillämpliga bekämpningsmetoder bör Östergötland med dess omfattande klöverfröodling vara ett lämpligt område för undersökningar och försök. Även klöverålen, en nematod som orsakar s. k. klövertrötthet, börjar göra sig allt mera påmind i Östergötland. En viktig fråga är att närmare utforska de olika raser av detta skadedjur, som finnas. Även jordnematoder förekomma såsom havre-, bet- och potatisål.

Vetemyggan bör givetvis bli föremål för fortsatta undersökningar även här i Östergötland för att nu inte tala om en hel del andra skadeinsekter såsom rågbrodd- eller veteflugan, fritflugan m. fl.

Av svampsjukdomar är det för närvarande klöverrötan (*Sclerotinia*), som låter mest tala om sig i Östergötland, där den fått en stark utbredning och i hög grad nedsätter vallarnas avkastning. Vid växtskyddsanstalten pågå undersökningar rörande denna sjukdom. Även beträffande *Sclerotinia* står studiet av rasbildningen på dagordningen. Även andra släkter än *Sclerotinia* framkalla likartade symptom, något som en expert från sagda anstalt konstaterat bl. a. i klöverförsöken vid Linköping. Bland andra svampsjukdomar, som spela en stor roll i Östergötland, kunna nämnas vissa broddsjukdomar såsom snömögel (*Fusarium*), trådklubba (*Typhula*) och svartpricksjuka (*Septoria*), samtliga farliga för höstsäden.

Allvarliga angrepp av jordloppor på kålrötter förekomma ofta i Östergötland, där även besvärande angrepp på betor av en särskild betjordloppa äro konstaterade. I andra betdistrikt i Sverige synes denna jordloppa hittills ej ha gjort nämnvärd skada. Det kan nämnas, att i försöksfälten vid Tornby i somras uppträdde en förut i Sverige ej konstaterad sjukdom på beta, i Tysk-

land kallad »Rübenschwanzfeule», en röta i rotpetsen, som slutligen leder till rotens ruttnande.

Parasiterna på våra trädgårdsväxter och skogsträd böra också i detta sammanhang bringas i åtanke.

Den tilltänkta växtskyddsstationens förläggning till Linköping synes sålunda av flera skäl vara lämplig. Som redan nämnts kan stationen för sina undersökningar draga nytta av Sveriges utsädesförenings östgotafilial i Linköping förlagda försöksfält. En filial av föreningen för växtförädling av skogsträd är redan beslutad att förläggas dit och skall redan i vår börja sin verksamhet där. Inom samma byggnad, som denna filial tack vare en donation får disponera, skulle erforderliga utrymmen även för växtskyddsstationen redan nu kunna beredas utan lokalkostnader för statsverket. Vidare har Östergötlands läns hushållningssällskap utlovat arbetslokaler gratis till växtskyddsverksamhet. Intresset för denna fråga är bland lantmännen stort och har även tagit sig uttryck bl. a. däri, att jordbrukare i Östergötland erbjudit sig ställa försöksjord till förfogande. En fruktbarande samverkan mellan växtförädlingen, det praktiska jordbruket, trädgårdsodlingen och skogsträdsförädlingen skulle här med relativt små kostnader kunna möjliggöras.

Linköping den 17 januari 1939.

Ivar Wälstedt.

Agronom, fil. lic., föreståndare för
Sveriges Utsädesförenings östgotafilial.

Bilaga 2.

Då Föreningen för växtförädling av skogsträd år 1936 bildades med ändamål att verka för förbättring och växtförädling av våra skogsträd samt denna växtförädlings tillgodogörande inom landet, ingingo bland dess första åtgärder föranstaltningar för uppbyggande av ett för det lokala förädlingsarbetet oundgängligen nödvändigt filialsystem. Redan tidigt stod det härvid klart, att huvudfilialen för den mellansvenska skogsträdsförädlingen borde förläggas till Östergötland. Man hade här i landskapets sydliga områden nordgränsen för den med rätta så välrenommerade (nordost-)småländska tallen och sydgränsen för den flerstädes i Södermanland och i södra Närke representerade bästa mellansvenska lokalrasen av likaledes tall; vidare mötte här för mellansvenska förhållanden värdefull tysk kulturgran samt såsom utgångspunkt för det mellansvenska lövträdsförädlingsarbetet synnerligen värdefulla lokalraser av bl. a. ek, björk och asp. Tack vare välvilligt tillmötesgående från ledande skogsmannahåll inom Östergötland blir det nu för föreningen möjligt att redan innevarande år påbörja den sålunda planerade mellansvenska skogsträdsförädlingen i för ändamålet till föreningens förfogande ställda arbetslokaler å Berga (stadsägan nr 633) i Linköping.

Vid valet av Linköping såsom filialstation bidrog i ej oväsentlig mån utsikten att här kunna etablera ett för förädlingsarbetet synnerligen önskvärt intimt samarbete med statens växtskyddsanstalt. Vid ett i samband med 1938 års riksfröutställning i Linköping därstädes under landshövding Tisehus' ordförandeskap avhållet sammanträde med för försöksverksamheten

inom jordbruks- och skogsbruksområdet i Östergötland intresserade personer hade frågan om upprättandet av en filial av nämnda anstalt i Linköping diskuterats och vunnit allmän anslutning. Sommaren 1938 kunde också statens växtskyddsanstalt igångsätta vissa förberedande arbeten för en dylik filialverksamhet. Föreningen för växtförädling av skogsträd ansåg sig då ha berättigad anledning förmoda, att denna verksamhet i fortsättningen skulle vidare utbyggas. För föreningen har det från början stått klart, att ett intimt samarbete med växtskyddsanstalten skulle bli av det allra största värde för föreningens arbeten. Av alla till filialstationer föreslagna är Linköping den enda, där ett verkligt intimt sådant samarbete syns möjligt. Då de föreningen erbjuder arbetslokaler på Berga för en längre tid framåt synas tillräckliga även för inrymmande av filiallokaler för växtskyddsanstalten, har föreningen rent av tänkt sig möjligheten av jämväl desamma förläggande till Berga. Det önskade samarbetet mellan föreningen och växtskyddsanstalten skulle därigenom kunna bli än mera effektivt.

Då det kommit till föreningens kännedom, att motion i riksdagen skulle komma att väckas om anslags beviljande för ett växtskyddsanstaltens filialarbete i Linköping, har föreningen härmed velat giva ovanstående uttryck för jämväl sina synpunkter på önskvärdheten av ett dylikt filialarbets definitiva upptagande därstädes om möjligt redan innevarande år.

Ekebo, *Källstorp*, den 20 januari 1939.

För Föreningen för växtförädling av skogsträd

N. SYLVÉN.
Föreståndare.
